

DRUŽBENO NADZORSTVO IN MEDNARODNE MIGRACIJE: ANALIZA NADZORSTVA OD GLOBALNE DO LOKALNE RAVNI¹

Aleš BUČAR RUČMAN¹

COBISS 1.01

IZVLEČEK

Družbeno nadzorstvo in mednarodne migracije: analiza nadzorstva od globalne do lokalne ravni

Prispevek predstavlja delovanje družbenega nadzorstva na primeru mednarodnih migracij oziroma migrantov. Avtor poveže Foucaultev koncept panoptičnega nadzora in biopolitike z Althusserjevimi ideološkimi in represivnimi aparati države. Ideološki aparati tlakujejo pot in zagotavljajo notranjepolitično legitimnost (javno podporo) represivnim aparatom. Formalno družbeno nadzorstvo migracij in migrantov poteka na štirih ravneh: zunaj ciljne države; na zunanjih mejah; znotraj ciljne države; v kibernetnem prostoru. Zaostrovanje pogojev legalnega vstopa in bivanja v državah EU za tujce (t. i. državljane tretjih držav) in posledično povečevanje nadzora nad migracijami avtor razume v kontekstu sprememb, ki jih je prinesla neoliberalna ideologija. Ta ustvarja paradoksalne razmere in spreminja države v šibke, vendar represivne države. Šibke na področju sociale, zagotavljanja pravic prebivalcem, represivne na področju nadzorstva in zaostrovanja kazenske politike. Najbolj nazorna področja omenjene transformacije so prav kvantitativne in kvalitativne spremembe v nadzoru nad migracijami in migranti.

KLJUČNE BESEDE: družbeno nadzorstvo, nadzor, migracije, panoptikon, biopolitika

ABSTRACT

Social Control and International Migration: An Analysis of Control from the Global to the Local Level

The paper deals with social control in the case of international migration and migrants. The author connects Foucault's concepts of panoptic surveillance and biopolitics with Althusser's concept of repressive and ideological state apparatuses. The ideological apparatuses pave the way and provide the domestic political legitimacy (public support) for the repressive apparatus. The author presents in detail the forms of formal social control of migration and migrants, which take place on four levels: outside of the country of destination; at the external borders; inside of the country of destination; and in cyberspace. The restriction of the possibility of legal entry and residence in the EU for foreigners (third country nationals) and the consequential increase in migration control has to be understood in the context of changes determined by neoliberal ideology. This creates a paradoxical situation and causes the transformation of states into socially weak but repressive states. They are weak with respect to the social rights of residents, but repressive in the field of surveillance and stricter penal policy. One of the most illustrative areas of such transformation are qualitative and quantitative changes in the control of migration and migrants.

KEY WORDS: social control, surveillance, migration, panopticon, biopolitics

¹ Pričujoče delo je nastalo na podlagi raziskovalnega dela v okviru Programske skupine Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Projekt z naslovom Zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnosti (2015–2018) financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

| Dr. sociologije, docent, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Kotnikova 8, SI-1000 Ljubljana, ales.bucar@fvv.uni-mb.si

UVOD

Ob prihodu večjega števila ljudi, med katerimi jih večina beži pred vojno in nasiljem, v Slovenijo septembra 2015 se je v medijskem in občem diskurzu pogosto pojavilo vprašanje, ali »spuščanje« ljudi skozi državo pomeni konec »šengna« in nadzora priseljevanja? Odgovor je preprost – nikakor. Naivno je namreč misliti, da so priseljenci, begunci in tudi državljani izpostavljeni le eni od oblik družbenega nadzorstva – tj. mejni kontroli. Nad »nami« bdijo številne oči, ki spremljajo naše delovanje, te pa so v primeru »njih« še pogostejše in pozornejše. Pričujoči prispevek in tematski sklop revije se osredotočata prav na prepletanje med družbenim nadzorstvom in migracijami.

Pionirsko delo na področju analize in konceptualizacije družbenega nadzorstva, ki ga uporabljamo kot izhodišče prispevka, je v Sloveniji opravil Pečar (1988; 1991; 1992). Družbeno nadzorstvo² je razdelil na tri ključna področja: formalno nadzorstvo, neformalno nadzorstvo in institucionalizirano nedržavno nadzorstvo. Pečar (1988: 16) pravi, da formalno družbeno nadzorstvo opravljajo predvsem državni mehanizmi, ki delujejo po pravnih načelih. Ker so njihovi pristojnosti in postopki formalno določeni, sklepa, da je to nadzorstvo sformalizirano, zbirokratizirano in večinoma poteka preko države (Pečar 1991: 17). Formalno nadzorstvo izvajajo institucije, kot so policija, tožilstvo, sodišča, zapori, inšpekcijske službe, carina, vojska, žandarmerija, obalna straža, različne obveščevalne službe ipd. Te institucije so tudi tiste, ki najpogosteje izvajajo formalno nadzorstvo v povezavi z migracijami in migranti, za njihov nadzor pa poleg teh, ki nadzirajo občo populacijo, skrbijo tudi specializirane institucije državne administracije (uradi za tujce, policija za priseljence in tujce, policijske postaje za izravnalne ukrepe, mejna policija, centri za tujce, uradniki na veleposlaništvih in ponekod celo zdravniki, šolniki, bankirji).

Neformalno družbeno nadzorstvo izvajajo primarne in sekundarne človeške skupine, katerih nadzorstvena vloga izhaja iz življenja v skupnosti. Poteka zunaj države, med ljudmi, ki nadzorujejo drug drugega (Pečar 1991: 17). Neformalno nadzorstvo zajema medosebne odnose in interakcije, vplivanje, prepričevanje, zapeljevanje in manipuliranje (Kanduč 2007). Neformalno nadzorstvo vključuje družino, vrstniške skupine, lokalno skupnost, delo, množične medije, javno mnenje, kulturo, politične ideologije, religijo itd. Povezava med opisanimi oblikami nadzorstva, migracijami in migranti obsega vse, od učenja vrednot v družini, kot so (ne)strpnost, solidarnost, do aktivnosti civilne družbe, ki je pri vprašanju priseljevanja razdeljena med zagovornike pravic priseljencev in organizacije, ki priseljevanju in priseljencem nasprotujejo, ter tudi ekstremne nacionalistične organizacije, ki zoper priseljence uporabljajo fizično nasilje in vigilantske ukrepe. Neformalno družbeno nadzorstvo vključuje tudi medijsko in politično delovanje, ki v evropskem prostoru v ospredje javnega diskurza postavlja stereotipne podobe o »kriminalnih prišlekih«, »nevarnosti« in »grožnji«. Razmere so zaostrene do te mere, da je Cohen (2002: xxii–xxv) v predgovoru tretje izdaje knjige *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers* ravnanje medijev, političnih odločevalcev in javnosti v povezavi s priseljevanjem, z begunci in s prosilci za azil označil kot moralno paniko. Trenutne razmere v EU leta 2015, povezane z »migrant-sko krizo«, »reko in rojem beguncev«, »varnostno grožnjo« in s podobnimi označbami, uporabljenimi v medijskem in političnem diskurzu, nazorno potrjujejo Cohenov sklep.

V vmesni prostor med formalno in neformalno družbeno nadzorstvo Pečar (1992) umešča institucionalizirano nedržavno nadzorstvo, za katerega je značilno, da vključuje vsaj minimalno stopnjo organiziranosti različnih družbenih skupin, ki tako zagotavljajo varnost. Ta pristop deluje kot »podaljšana roka države ali razširitev kontrolnega omrežja« (Pečar 1992: 20). Vključuje interesne skupine, politične stranke, notranje nadzorstvo na delovnem mestu, zasebno varovanje, samovarovanje v soseskah, šole ipd. Ta oblika nadzorstva je z migracijami in migranti povezana predvsem preko vedno močnejšega prepletanja delovanja podjetij za zasebno varovanje in njihovega izvajanja policijske in nadzorstvene

2 V prispevku smo podobno kot Završnik (2010), za prevod angleške besede *control* in *surveillance* uporabili slovensko besedo 'nadzor' (kadar gre za posamezna dejanja) oziroma 'nadzorstvo' (kadar se nanaša na ustaljene, trajajoče procese in sistematično delovanje).

dejavnosti (nadzor na letališčih, nadzor nad potniki, izvajanje nalog, povezanih s centri za tujce v nekaterih evropskih državah, upravljanje z bazami podatkov itd.).

RAZISKOVALNE METODE IN RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

V prispevku skušamo odgovoriti na naslednje raziskovalno vprašanje: Kako deluje sistem (formalnega) družbenega nadzorstva pri nadzoru mednarodnih migracij in migrantov? Mednarodne migracije razumemo kot teritorialne premestitve ljudi med nacionalnimi državami, ki vključujejo spremembe v oblikovanju socialnih vezi in aktivno vlogo udeležencev v migraciji (Unesco 2015). Predstavljena analiza se ne nanaša na konkretno državo, temveč na politike, prakse in pristope, ki jih izvajajo postindustrijske države in družbe, te pa so si med seboj zelo podobne. Za iskanje odgovorov na raziskovalno vprašanje smo uporabili kvalitativni raziskovalni pristop, imenovan inferenca. Sledili smo pristopu, ki so ga predstavili Barakso, Sabet in Schaffner (2014). Zanj je značilna uporaba že zbranih podatkov in dejstev ter oblikovanje novih spoznanj in ugotovitev na njihovi podlagi. Podatki, na podlagi katerih interpretiramo vključujejo analizo že obstoječih raziskav, poročil in drugih podatkov nadzorstvenih organov, analizo imigracijske in z njo povezane zakonodaje (zakonskih in podzakonskih aktov, resolucij, direktiv) in njeno izvajanje oz. implementacijo v kontekstu nadzorstva, analizo primerov in vpogled v občji, medijski in politični diskurz.

FORMALNO DRUŽBENO NADZORSTVO V POSTMODERNIH DRUŽBAH

Ob analiziranju oblik in delovanja družbenega nadzorstva ni mogoče spregledati uvida, ki ga je na tem področju prispeval Foucault. Po koncu monarhičnega vzpostavljanja reda s kaznovanjem telesa in spremljajočim spektaklom je prišla nova era. Uvedene so bile discipline, ki usmerjajo svojo moč na posameznika, na njegovo telo, ga nadzorujejo, usposablajo in dresirajo. Discipline »izdelujejo« podrejena, krotka in ubogljiva telesa in sočasno ukrotijo tudi posameznikovo dušo. Disciplinam so bili pozneje dodani novi mehanizmi nadzora, prilagojeni družbenim pojavom, biološkim ali biodružbenim procesom, značilnim za ljudske množice (Foucault 2003: 250). Nova tehnologija moči disciplin ne izključuje, temveč z njimi koeksistira. Ne osredotoča se zgolj na posameznika, temveč na globalno množico, življenje in populacijo, na človeško vrsto in telo kot podlago bioloških procesov. Nadzor je vgrajen prek celotnega niza intervencij in regulacij, ki se vključujejo na področje, ki ga je Foucault (2003: 243) poimenoval biopolitika. Ukvarja se s procesi, povezanimi z razmerji med rodnostjo in smrtnostjo, stopnjo natalitete, plodnostjo, z življenjsko dobo, zdravjem, migracijami ter s celotnim nizom sorodnih ekonomskih in političnih vprašanj. Z biopolitiko je bil vzpostavljen nov mehanizem oblasti, ki življenja sicer ne jemlje, vlada pa z upravljanjem, nadzorom in disciplino.

Pomembna značilnost liberalnega vladanja in delovanja oblasti – izvajanja disciplin in biopolitike – je njen centralizirani pristop, ki mu z mrežo nadzorstvenih institucij zagotavlja vsevidnost in nadzor. Oblast deluje po načelih panoptikona, ki ga moramo razumeti kot posplošljiv model delovanja in način za opredeljevanje odnosov med oblastjo in vsakdanjim življenjem ljudi (Foucault 2004: 225). Da oblast lahko deluje, mora zagotavljati vseobsežen, vendar subtilen in omniprisoten nadzor, ki omogoča videenje vseh in vsakogar, vendar se lahko po načelu panoptikona sama v vsakem trenutku skriva (prav tam: 234). Oblast majhnega števila ljudi je z delovanjem različnih (ne)formalnih institucij in procesov, ki so operacionalizacija biopolitike z uporabo biomoci, posegla v življenje množice ter ekonomizirala in optimizirala svojo nadzorstveno, usmerjalno in oblastno vlogo (na primer vzpostavitev podatkovnih baz in osebnih kartotek, delovanje policije, davčnih uradov, izobraževanja, popisa prebivalstva, dovoljen za bivanje, vstopa v državo). Foucault (2004: 241) ugotavlja, da je drage, nasilne (in v očeh podrejenih nelegitimne) oblike oblasti nadomestila pretanjena in preračunana tehnologija podrejanja, ki se je nadzirani praviloma niti ne zavedajo.

S tehnološkim napredkom in širšimi družbenimi spremembami se v zahodnih družbah spreminja tudi družbeno nadzorstvo. Nekateri avtorji (npr. Mathiesen 1997; Haggerty 2006; Bigo 2006; Završnik 2010) zaključujejo, da smo priče postfoucaultevskemu (tj. postdisciplinskemu in postpanoptičnemu) nadzorstvu. Osrednje mesto nadzora naj bi izginilo, veljalo naj bi, da »pogledi« danes izhajajo iz različnih virov in potujejo v različne smeri: enkrat smo nadzirani mi, drugič nadzorujemo sami« (Završnik 2010: 181). Družbeni nadzor je po mnenju Foucaultevih kritikov danes decentraliziran in vključuje možnost nadzora od spodaj navzgor, t. i. sinoptični nadzor mnogih nad nekaterimi, ki poteka zlasti preko množičnih medijev (Mathiesen 1997). Nekatero od navedenih ugotovitev sicer držijo, vendar je vsesplošni govor o koncu panoptičnega nadzorstva preuranjen, celotni Foucaultev koncept razume preozko, in kar je najpomembneje, kaže na nerazumevanje distribucije moči v sodobnih družbah. Lahko se strinjamo, da nadzor danes presega prostorsko in časovno določljive institucije, ki jih nadomeščajo prosto lebdeče oblike konstantnega nadzora (Završnik 2010). Nadzor različnih nadzornikov se prekriva – s Pečarjevimi (1991: 22) besedami, gre za »transkontrolizem« – meje nadzorovanja so vedno bolj zamegljene, nejasne, obseg nadzora se je močno povečal in postaja globalen. Nadzor, ki poteka pod okriljem zasebnega sektorja in državnih institucij, se prepleta, njihova (so)delovanje in izmenjava podatkov sta vedno pogostejše (Benett idr. 2014). Kljub temu je treba razumeti, da je nadzor še vedno v glavnem hierarhičen, zlasti kadar govorimo o formalnih in institucionaliziranih oblikah družbenega nadzorstva.

Razvoj informacijske tehnologije je hkrati z družbenopolitičnimi spremembami in vzponom neoliberalizma, ki ima zaveznika v novih tehnologijah nadzora, omogočil, da je nadzor prešel iz neposrednega fizičnega opazovanja v nadzor na daljavo in 'preko podatkov' (angl. *dataveillance*). Načini in možnosti nadzora so s tehnološkim napredkom v 21. stoletju dosegli raven, ki bi jo še pred nekaj desetletji označili za znanstveno fantastiko. Spremenil se je tudi način delovanja birokratske organizacije, njenega nadzora in upravljanja ljudi. Ključno vlogo pri vodenju in vladanju imajo računalniško vodena administracija, prepletene komunikacijske mreže in digitalizirane »osebne mape« (Ogura 2006). Ob vsem tem je družbenopolitična moč, nadzor nad nadzorom, oz. osrednje mesto, s katerega poteka nadzor, in še natančneje, položaj, na katerem je mogoče dostopati, preučiti in analizirati vse zbrane in hranjene podatke, še vedno rezerviran za ozek krog privilegiranih nadzornikov. Zmota kritike panoptičnega nadzora lahko najbolj nazorno opazimo v analizi delovanja množičnih medijev. Naivno je misliti, da ti delujejo kot nadzornik nosilcev družbenopolitične moči in kritik sistema. Prav nasprotno, so namreč eden od stebrov obstoječega kapitalističnega sistema in zaveznik oziroma celo njegov neposredni agent (več glej Bourdieu 1998; Splichal 2005). Možnosti vplivanja in sooblikovanja medijskega diskurza so omogočene razmeroma zaprti skupini ljudi, ki brani (ali mora braniti) interese kapitala in nosilcev politične moči. Ta omejitev je zelo nazorna prav na primeru izključitve priseljencev iz aktivnega oblikovanja medijskega diskurza (Bosworth, Guild 2008; van Dijk 2005). Kvalitativne in kvantitativne spremembe so panoptičnemu nadzoru zagotovile nove mehanizme in nova orodja, ki mu pomagajo pri njegovem starem delovanju.

Spremembe v nadzorstvu niso zgolj rezultat tehničnega napredka, temveč so nanje vplivale tudi spremenjene družbenopolitične razmere in spremembe v distribuciji moči. Vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja smo priče transformaciji, ki je primarno osredotočena na ekonomsko in politično sfero, iz katere vstopa v vse preostale segmente družbe. Posledica pritiska korporacij in velikega kapitala, katerih cilj je le dobiček, je spodkopavanje temeljev suverenosti nacionalnih držav, prerazporeditev politične moči znotraj njih, s tem pa se pojavlja spodkopavanje demokracije in prikrito odvzemanje še tistega minimalnega političnega vpliva, ki naj bi ga imeli ljudje. Države se preoblikujejo v »šibke države« (Bauman 2008: 68) ali »minimalne države« (Beck 2003: 15). Ob tem moramo biti natančni in razumeti paradoks, ki se je pojavil – država, oziroma natančneje državna oblast, se šibi, minimalizira, umika in zmanjšuje, vendar se sočasno krepi njena nadzorstvena in represivna vloga. Država se umika iz politične sfere, kjer izvoljena politika predaja moč in se podreja velikim in močnim ekonomskim subjektom (Beck 2003), kar kompenzira s povečevanjem nadzora in kaznovanja šibkejših, tj. atomiziranih državljanov, še bolj izrazito pa marginaliziranih »drugih«. Tarče poostrenejega nadzorstva so namreč

najpogosteje izključeni in kriminalizirani deli populacije (priseljenci, etnične manjšine, revni) (Ogura 2006; Wacquant 2008).

DRUŽBENO NADZORSTVO IN MIGRACIJE

Podrejanje danes ni več primarno posledica strahu pred kaznovanjem – ta funkcija sicer še vedno ostaja. Podrejanje se doseže tako, da se ga posamezniki niti ne zavedajo, oziroma ko so prestrašeni, celo sami kličejo po »varovalnih ukrepih«, s katerimi si zmanjšajo svoje svoboščine in povečajo nadzorstvo predvsem nad sebe samih (npr. t. i. protiteroristični ukrepi po 11. septembru 2001). Z upravljanjem z življenjem se namreč določa in usmerja, ne sicer za vsakega posameznika posebej, temveč populacijo kot celoto, njihova življenja. Biopolitika in nadzorstvo sta tesno povezana s sodobnimi imigracijskimi politikami in t. i. upravljanjem migracij. Ana Kralj (2008: 171) pravi, da razprave o »tujcih« potekajo v okviru diskurza biopolitike, v katerem so individuumi poenoteni v maso, kategorizirani v kolektivnih označevalcih, kot so »(ilegalni) imigranti«, »azilanti«, »prebežniki« in podobno.« Kot pokaže Kelly (2004: 62–64) na avstralskem primeru, sta imigracijska politika in selektivni pristop pri odpiranju vrat za legalen vstop predvsem mladim, nadarjenim in bogatim tujcem, nazoren primer biopolitike.³ S kompleksnim sistemom nadzora, regulacije in odvratanja nezaželenih in privabljanja zaželenih tujih delavcev vplivajo na sestavo delovne sile in s tem na domače ekonomske razmere. Do identičnih ugotovitev lahko pridemo tudi na primerih imigracijskih politik številnih drugih zahodnih trdnjav, vključno z EU.

Kazenska in nadzorstvena država postaja eden od glavnih mehanizmov zagotavljanja legitimnosti oblasti. Tujci, priseljenci in njihovi potomci so postali lahke tarče populistične politike in preusmerjanja pozornosti v lažne konstrukte tveganj in nevarnosti. Če ob tem prisluhnemo tezi Chomskega (2002), da današnje demokracije zato, da se ljudje ne ukvarjajo s pravimi težavami, potrebujejo umetno ustvarjene notranje ali zunanje sovražnike, lahko sklenemo, da so te »velike pošasti« v današnjem času postali priseljenci, zlasti t. i. ilegalni priseljenci, prosilci za azil, begunci. Družbenopolitične elite in oblast (oblast z vedno manjšo legitimnostjo, ki ne zna, ne zmore ali noče ustaviti požrešnosti transnacionalnega kapitala in njegovega strukturnega nasilja) si podpora javnosti zagotavljajo s prikazovanjem svojega ostrega, nepopustljivega odnosa do »kriminalnih prišlekov«, »tuje nevarnosti«, »vala beguncev« in podobnih umetno ustvarjenih podob za preusmerjanje pozornosti, medtem pa »pravi kriminalci« legalno izkoriščajo prednosti (ekonomske in politične) globalizacije.

Meje med različnimi kategorijami nedržavljanov se v občem in političnem diskurzu brišejo, vsi pa se znajdejo na skupnem imenovalcu – tuji, nezaželeni, nadzorovani, demonizirani, kriminalizirani (Bosworth, Guild 2008). Zaradi pomanjkanja družbenopolitične moči, predsodkov in strahu pred tujim jih je najlažje spremeniti v podobe nevarnosti. Ker pomemben del javnosti (volilci in medijski potrošniki) nagrajuje populistične politične odločevalce in medije, ki širijo predsodke o različnih kategorijah priseljencev (Bosworth 2008; van Dijk 2005), pri čemer jim pogosto pomaga tudi izobraževalni sistem (Milharčič Hladnik 2012), se ustvari začaran krog nestrpnosti. Takšne razmere prinašajo korist predvsem nosilcem družbenopolitične in ekonomske moči. Kot odlično pokaže Kanduč (2007: 74), ni v ozadju transformacije priseljencev v podobe groženj »našemu« življenju zgolj težnja po učinkovitem nadzoru gibanja migrantov oziroma svetovnega proletariata. Ne gre zgolj za nadzor »njih«, temveč za mnogo

3 Biopolitična dimenzija imigracijske politike je razvidna iz skrajnih primerov nadzora teles migrantov in njihovega zdravstvenega stanja. Države si v imenu varnosti pridržujejo pravico omejiti gibanje, prepovedati vstop bolnih tujcev (turistov in/ali priseljencev) ali jih izgnati. Številne, tudi industrijsko razvite in »demokratske«, države zahtevajo obvezno testiranje za virus HIV za tujce, ki želijo pridobiti dovoljenje za stalno prebivanje. Nekateri med njimi (lahko) osebam, ki so HIV pozitivne, zavrnejo pravico do prebivanja (npr. ZDA do leta 2010, Kanada, Avstralija, Nova Zelandija, Ciper, Nemčija – Zvezna dežela Bavarska v določenih oblikah Madžarska) (za seznam ukrepov po državah glej The Global Database on HIV Related Travel Restrictions 2015).

več. Takšno delovanje je pomembno predvsem, ker omogoča in legitimira nadzor nad »domačim proletariatom«, ki izgublja svoje socialne pravice in se ga tako imobilizira in nevtralizira.

Represivni nadzor (tj. delovanje institucij formalnega družbenega nadzorstva) nad umetno konstruiranimi podobami groženj (priseljenci, njihovimi potomci, prosilci za azil, t. i. ilegalnimi priseljenci) je svojevrstna povezava med delovanjem ideoloških in represivnih aparatov države. Če združimo Foucaulteve ugotovitve o biopolitiki, disciplinah in panoptičnem nadzoru z Althusserjevimi ugotovitvami (2000) o ideoloških aparatih in represivnem aparatu države ter jih povežemo z analizo imigracijskih politik, lahko ugotovimo, da so mehanizmi biomoci, panoptičnega nadzora in discipline vsebinski temelj delovanja oblasti, ki se v družbi legitimira skozi ideološke aparate države in operacionalizira skozi njen represivni aparat. Ideološki aparati države tlakujejo pot represivnim, nadzorstvenim ukrepom in zagotavljajo njihovo sprejemljivost oziroma legitimnost v obči javnosti. Široka aktivna (odobranje) ali pasivna (nenasprotovanje) podpora javnosti restriktivnim ukrepom zoper soljudi, ki pa so »drugi« – v smislu nezaželenega tujca ali nezaželenega pripadnika etnične skupine – daje (lažno) legitimnost represivnim in izključevalnim ukrepom zoper priseljence in celo begunce. Grobo, nasilno ravnanje oblastnikov evropskih držav z begunci iz držav, kjer divja vojna, njihovo izključevanje in izolacija z gradnjo ograj in nasiljem, kriminalizacija migracij in celo bega, neurejenost transporta in prepuščanje beguncev tihotapcem z ljudmi, so mogoči le ob soglasju ali celo zahtevah domačega prebivalstva, širše mednarodne javnosti oz. politične skupnosti (npr. EU oziroma močnih držav EU). Ideološki aparati zagotavljajo tudi notranjo legitimnost širitvi nadzora in ukrepov, ki so bili v preteklosti uporabljeni le zoper storilce kaznivih dejanj, na področje politike priseljevanja in azila (Bosworth 2008: 207). Nazoren primer je zapiranje ljudi v zaporom identične institucije (t. i. centre za tujce), pri čemer so standardi za odvzem prostosti oziroma omejitev gibanja tujcu, ki čaka na izgon, bistveno nižji, kot so standardi za odvzem prostosti ob morebitni obravnavi kaznivega dejanja. S pomočjo ideoloških aparatov države so politični odločevalci uspeli legitimirati razširitev definicije področja varnosti na (ilegalne) migracije in jih umestiti v isto polje varnostnih groženj, kot so terorizem, trgovina s prepovedanimi drogami, organizirani kriminal, čezmejna kriminaliteta.

Ideološki aparati države, zlasti globalni mediji, imajo pomembno vlogo pri odvrčanju – seveda tudi pri vabljenju in promociji življenja na Zahodu – potencialnih priseljencev in pri tem delujejo kot podporni steber uradni, odvrčevalni (Bosworth, Guild 2008: 709) imigracijski in azilni politiki zahodnih držav. Ideološki aparati želijo prepričati ljudi v obstoj vseidnosti nadzorstvenega sistema. Posredovano sporočilo se glasi: Organi nadzora in pregona s svojim kompleksnim in sofisticiranim nadzorom »nezakonite priseljence« odkrijejo že med potjo, sicer pa zagotovo pozneje med bivanjem ali opravljanjem dela na črno. Nazorni primeri takšnega ideološkega delovanja in propagande, ki vpliva bolj na domače javno mnenje kot na odvrčanje priseljencev, so kvazidokumentarne oddaje o delu mejne policije, carine, policije za priseljence in drugih nadzornih služb, ki so v zadnjih letih postale pravi hit (npr. Border Wars, Homeland Security USA, Border Security – Australia's Front Line, Border Security – Canada, UK Border Force, Border Patrol – New Zealand, Der Zoll am Flughafen Frankfurt).

DRUŽBENO NADZORSTVO MIGRACIJ IN MIGRANTOV NA GLOBALNI, REGIONALNI, NACIONALNI IN LOKALNI RAVNI

Spremembe v nadzoru mednarodnih migracijskih gibanj, ki smo jim priča v trdnjavah postindustrijskega sveta (npr. EU, ZDA, Avstralija) od devetdesetih let 20. stoletja, kažejo, da novi nadzorstveni pristopi mednarodnih migracij niso več usmerjeni samo v nadzor meja, temveč v celotni migracijski proces. Nadzorstvo migracij se je povečalo tako kvantitativno (obsega veliko večje število nadzornikov, institucij in tehnik) kot tudi kvalitativno (vključuje nove oblike nadzora, njihovo medsebojno dopolnjevanje, nadgrajevanje, mreženje). Kot pravi De Giorgi (2010: 151), so cilj nadzor, selekcija in

upravljanje z izbranimi kategorijami ljudi na daljavo. Ne gre več zgolj za nadzor posameznika, temveč za upravljanje z migracijskimi tokovi in s celotnimi skupinami ljudi oziroma z vsem mednarodno mobilnim prebivalstvom. Nadzorstveni ukrepi niso več reaktivni, temveč proaktivni in regulacijski (Tholen 2010: 268; Broeders 2007: 89), države pa prenašajo vedno več nadzorstvenih nalog in pooblastil na zasebne akterje (Bloom 2015).

Mehanizmi in tehnike nadzora temeljijo na načelu koncentričnih krogov oziroma, kot to imenuje avstralska vlada, izvajanja »večplastnega nadzora« (Australian Government 2011). Ta predpostavlja, da mora posameznik »preiti številne meje, preden prispe na cilj, oziroma da se z mejo sreča na več različnih mestih« (Tholen 2010: 264), čemur lahko dodamo, da se tudi na cilju nadzor nad njim ne konča. Nadzorstvo in discipline, ki odražajo zahodno imigracijsko politiko, vključujejo niz različnih birokratskih ovir in pogojev, administrativni nadzor preko kompleksnih baz podatkov, fizični in tehnični nadzor, omejevanje, selekcijo, odvrčanje, zapiranje in vračanje nezaželenih. Ključna značilnost nadzorstvenega aparata je, da vsi ti mehanizmi koeksistirajo, se prepletajo in medsebojno dopolnjujejo ter vključujejo formalno, neformalno in institucionalizirano nedržavno nadzorstvo.

S pomočjo metode inference in pregleda obsežnega gradiva lahko glede na prostor, kjer se nadzor izvaja, sklenemo, da zahodne postindustrijske države v svoj sistem nadzorstva in omejevanja mednarodnih migracij vključujejo naslednje ukrepe in pristope:

1. Nadzor zunaj ciljne države (globalno in regionalno nadzorstvo) postaja po mnenju Maribel Casas-Cortes idr. (2014) osrednje vodilo EU pri upravljanju z mejami in migracijami. To nadzorstvo vključuje izvajanje imigracijske politike preko vizumov in uporabe kompleksnih baz podatkov z osebnimi, tudi biometričnimi podatki, kot so na primer šengenski informacijski sistem (SIS I in II) in dopolnilni sistem (SIRENE), vizumski informacijski sistem (VIS), baza prstnih odtisov prosilcev za azil (EURODAC) (Broeders 2007; Palm 2013). Številne države imajo na svojih veleposlaništvih v tujini osebje, ki je specializirano za nadzor in oceno verodostojnosti vloženih prošenj in dokumentov (Doomernik, Jandl 2008). Zunanji nadzor vključuje tudi t. i. integracijske teste, ki jih morajo v nekaterih državah tujci opraviti pred odhodom iz izvorne države, dodatno pa morajo dokazovati, da imajo ustrezna finančna sredstva za preživetje (Coste 2008). Za preverjanje veljavnosti vlog o združitvah družin izvajajo nekatere države na veleposlaništvih tudi DNK testiranje prosilcev (npr. Belgija) (Gsir 2008). Ponekod morajo priseljenci predhodno opraviti zdravniške preglede in dokazovati, da so zdravi. V proces obdelave prošenj za vize so v nekaterih primerih vključena zasebna podjetja, ta pa prav tako upravljajo kompleksne baze podatkov (npr. podjetje Sopra Steria, ki vodi EURODAC, VIS in SIS II baze). Države sodelujejo z izmenjavo podatkov o morebitnem nezakonitem vstopu tujcev, načrtovanem prihodu nevarnih oseb, žrtev trgovine z ljudmi, gibanjem večjega števila ljudi. Skupne akcije izvajajo tudi v mednarodnem prostoru (npr. operacija nadzora, pregona in reševanja Mare Nostrum, ki jo je v letih 2013 in 2014 izvajala italijanska mornarica ob pomoči drugih držav; delovanje agencije Frontex in sistema Eurosur (Frontex 2015); operacija Seahorse, ki vključuje nekatere države EU in severozahodne afriške države (Casas-Cortes idr. 2014)). Takšno nadzorstvo delno izvajajo patrolje, predvsem pa se zanaša na vojaško izvidniško opremo, ki omogoča nadzor plovil, vozil in ljudi na daljavo v tranzitnih državah (vojaške ladje, letalstvo, brezpilotna letala, optični, termovizijski, radarski in satelitski nadzor). Dejavnosti v tranzitnih državah obsegajo nadzorovanje, preganjanje in zapiranje (neregularnih) migrantov na poti (oblikovanje »zaščitnih območij«) (Casas-Cortes idr. 2014; Palm 2013). Za celotno EU so »zaščitno območje« okoliške države na mejah EU (npr. severnoafriške države, Turčija), poleg tega so za bogatejše države EU, ki so najpogosteje ciljna destinacija t. i. nezakonitih migracij, še dodatno »zaščitno območje« periferne članice EU na njenih zunanjih mejah. Te izvajajo nadzor in prevzemajo (oz. jim je dodeljena) vlogo čuvaja »jedra trdnjave EU«. Nadzor zunaj ciljne države izvajajo predvsem nadzorniki formalnega družbenega nadzorstva (državni birokratski aparat, policija, vojska, obveščevalne službe). Ta oblika nadzora poteka tudi na mednarodnih letališčih, železniških postajah in pristaniščih v tujih državah, kar opisujemo v nadaljevanju.

2. Nadzor na (zunanji) meji (regionalno in nacionalno nadzorstvo) je v svetu, ki je razdeljen na nacionalne države, pomembna naloga omenjenih političnih tvorb. Njihov pomen postane očiten zlasti takrat, ko vlade ocenijo, da je varnost države ogrožena, oziroma da država izgublja nadzor nad dogajanjem na svojem teritoriju in prebivalci. Takrat je pogosta reakcija oblasti poostren nadzor na mejah ali celo njihovo zaprtje. Nadzor meja vključuje nadzor na mejnih prehodih, letališčih, železniških postajah in pristaniščih, kjer se preverja osebne dokumente in ugotavlja njihova istovetnost. Zbira se podatke o ljudeh, ki vstopajo v državo (biometrične podatke, slike obraza, avdio-video posnetke itd.) in vnaša v elektronske baze za kasnejšo obdelavo. Osebe, ki ne izpolnjujejo pogojev za vstop, so zavrnjene. Dodatno se opravljajo osebni pregledi, pregledi vozil in drugih transportnih sredstev, pri čemer nadzorniki uporabljajo različne tehnične pripomočke (CO₂ detektorje, termo- in videokamere, detektorje bitja srca, skenerje) (Benett idr. 2014, Doomernik, Jandl 2008; Ogura 2006). Meje delujejo kot kompleksni nadzorstveni mehanizmi, kjer so številne aktivnosti načrtovane in podatki zbrani/obdelani že vnaprej (npr. oblikovanje *no fly* seznama, kategoriziranje oseb in prilagajanje nadzora glede na državo izvora in ciljno destinacijo potnika, številom oseb, ki potujejo, njihovo prtljago itd.) (Benett in drugi 2014; Završnik 2010). Za nadzor na mejah si države izmenjujejo podatke, uporabljajo skupne podatkovne baze (npr. SIS, EURODAC) (Broeders 2007). Nadzor meja in tistih, ki jih prečkajo, vključuje večletno hranjenje podatkov o vizumih, potovanjih, prošnjah za azil ipd., uporabnih v vsakem trenutku. Za nadzor »zelene meje« in meje na morju uporabljajo nadzorniki (policisti in tudi vojska) posebne tehnične pripomočke za odkrivanje ljudi (termovizijo, optične pripomočke, videonadzor – celo z vključevanjem javnosti, ki naj bi opravljala e-nadzor meje po spletu), v pomoč so jim ograje, bodeče žice, detektorji gibanja, stražarski stolpi, patroliranje, helikopterji, ladje, radarski nadzor, brezpilotna letala (Casas-Cortes idr. 2014; Palm 2013). Vse to opravljajo države same in/ali z mednarodnim sodelovanjem in tudi oblikovanjem skupnih nadzorstvenih institucij (npr. Frontex). Nadzor opravljajo formalni družbeni nadzorniki (policisti, cariniki, imigracijski uradniki, v nekaterih primerih tudi vojska), vse pogosteje z njimi sodelujejo nadzorniki iz vrst institucionaliziranega nedržavnega nadzorstva (zaposleni v zasebnih varnostnih službah, ki nadzorujejo letališča ali delajo pri prevoznikih (npr. letalskih družbah, ladijskih družbah), saj so po pravilih EU odgovorne za predhodno preverjanje ustreznosti dokumentov in pravnih statusov potnikov (Bloom 2015).
3. Nadzor v notranjosti države (nacionalno in lokalno nadzorstvo) vključuje delovanje nacionalnih in lokalnih oblasti, njihovih represivnih in ideoloških aparatov ter tudi najširšega kroga prebivalcev (npr. v VB vlada nagovarja državljanke, naj prijavijo nezakonite priseljence kar po spletu ali anonimno po »nujnih« telefonskih številkah). Policijski nadzor se izvaja z rednim policijskim delom policijskih postaj za izravnalne ukrepe, nekatere države razpolagajo s posebnimi policijskimi oddelki za tujce (Policija 2015; Doomernik, Jandl 2008). Poostreno se nadzirajo prostori, kjer prebivajo oz. se zadržujejo priseljenci, opravljajo se naključne policijske kontrole prebivalcev na ulicah in v vozilih. Temu je treba dodati carinski nadzor, delovanje inšpekcijskih služb in drugih organov (delovnih inšpekcij, uradov za tujce, drugih institucij državne in lokalne oblasti). Te službe uporabljajo kompleksne baze podatkov (upravnih enot, zdravstvenega sistema, centrov za socialno varstvo, inšpekcijskih služb, sodišč, policije), sistem delovnih dovoljenj, dovoljenj za bivanje, obvezne prijave v register prebivalcev, pridobljene davčne številke. Lokalne oblasti morajo prijavljati nezakonite priseljence, s katerimi se srečajo ob različnih postopkih (npr. prošnjah za socialno pomoč, stanovanjski namestitvi, prijavi bivališča). V nekaterih državah (npr. v Nemčiji) notranji nadzor nad nezakonitimi tujci določa tudi obvezno (ovaduško) sodelovanje šol, zdravstvenih institucij in podjetij oz. zasebnikov, ki morajo preveriti osebne dokumente svojih strank (npr. banke, telefonski operaterji, stanodajalci) (Glorius 2008). Nadzorstvo znotraj države vključuje tudi kaznovalno politiko in zapiranje tujcev v prehodne domove oz. centre za izgon tujcev oz. vračanje prosilcev za azil po načelu varne tretje države in varne izvirne države. Prosilci za azil so registrirani, odvzeti so jim prstni odtisi in vneseni v skupno bazo podatkov. Zahodne države posvečajo posebno pozornost nadzoru

porok državljanov s tujci, pri čemer so nekatere t. i. lažne poroke celo kriminalizirane (Coste 2008; Gsir 2008). Pomemben vir nadzora so občani, od katerih države pričakujejo in celo zahtevajo aktivno pomoč. Nadzorniki, ki so vključeni v to kategorijo, izhajajo iz vseh treh skupin družbenega nadzorstva – formalnega, neformalnega in institucionaliziranega nedržavnega nadzorstva.

4. Nadzorstvo v kibernetnem prostoru je prišlo v ospredje s tehnološkim napredkom in z množičnim delovanjem ljudi v vzporednem – kibernetnem prostoru. Uvedba t. i. protiteroristične zakonodaje in kriminalizacija migracij sta dodatno omogočili, da so (lahko) priseljenci – kot je postalo razvidno iz pričevanj žvižgača Edwarda Snowdna, ki je ob tem sam postal politični begunec – kot tudi drugi prebivalci tarče množičnega zbiranja in arhiviranja osebnih podatkov o elektronski komunikaciji po mobilnih telefonih in spletu.⁴ Beležijo in hranijo se naše e-sledi, komunikacija, aktivnosti na družbenih omrežjih, forumih, določita se lahko položaj posameznika in njegovo gibanje itd. (Bennett idr. 2014: 140–145).

ZAKLJUČEK

Utopično si je zamisliti, da je mogoče ohranjati sprejemljive družbene razmere brez nadzora in omejevanja, vendar je ob tem treba razumeti, da je temeljna ideja nadzorstva za zagotovitev sprejemljivih razmer dopolnjena ali celo podrejena ideji o zagotavljanju privilegijev za nosilce družbenopolitične moči. To je nazorno prav ob nadzoru migrantov, ki je prežeto s selektivnostjo in z eksploatacijo. Države si prizadevajo nadzirati migracije, zlasti priseljevanje in priseljence. Izvedba teh nalog poteka preko kompleksnega – in izjemno dragega – nadzorstvenega aparata. Vanj so primarno vključeni mehanizmi formalnega družbenega nadzorstva, ki jih vedno bolj dopolnjuje tudi institucionalizirano nedržavno nadzorstvo, kot zadnja instanca pomoči pa ostaja še neformalno nadzorstvo. To se lahko v primeru nadzora »njih« prenese na vse, ki se počutijo ogrožene in verjamejo populistični medijski in politični retoriki. Ob tem spregledajo, da priseljence in domače prebivalce viktimizirajo isti dejavniki globalnega strukturnega nasilja. Takšna (ideološka) slepota je posledica delovanja ideoloških aparatov države, ki delujejo kot sestavni del celotnega nadzorstvenega sistema. Dodatno spregledajo, da zgolj z zaostrovanjem nadzora in omejevanja ni mogoče povsem ustaviti nelegalnega vstopa in regulirati migracije. Pride le do nezaželenih stranskih učinkov, kot so tvegano tihotapljenje ljudi, trgovina z ljudmi in celo povečanje števila t. i. nelegalnih priseljencev v državi. Posamezniki, ki jim uspe nelegalno prestopiti mejo, se namreč ne želijo vrniti domov, saj vedo, kakšna pot jih čaka med vračanjem.

Razmere v letu 2015, ko se EU srečuje s povečanim številom beguncev z vojnih območij, so nazoren prikaz predstavljenih ugotovitev. Namesto organiziranega transporta beguncev smo pričé zaostrovanju nadzora na zunanjih šengenskih mejah in gradnji novih ograj na meji med Madžarsko in Srbijo, Hrvaško in za en dan tudi Slovenijo. Pri tem ne smemo pozabiti, da so takšne ograje že dalj časa na drugih zunanjih mejah EU (npr. v španskih enklavah v Severni Afriki, na meji med Bolgarijo in Turčijo, Grčijo in Turčijo) in drugih industrijsko razvitih trdnjavah demokratičnega sveta (npr. meja med ZDA in Mehiko). Tisti, ki jim uspe priti čez mejo in ovire, so nato pod drobnogledom internega nadzorstva. Če smo do nedavnega lahko govorili o kriminalizaciji migracij in militarizaciji meja, se sedaj ob tem uvaja še izredno stanje (na trenutke se skuša prikazati že celo vojne razmere). Glavni vir ogrožanja naj bi bili – ironično – prav ljudje, ki v glavnem bežijo pred vojno. Razmere na Madžarskem je treba razumeti kot simbolični prikaz zapiranja trdnjave EU in želje po zagotavljanju nadzora nad »njimi« – vstopni in nadzorstveni režim na drugih ograjenih zunanjih mejah EU je namreč identičen. Ob tem se nazorno kažejo

4 Oblasti si že od nekdaj prizadevajo nadzirati komunikacijo prebivalcev, zlasti tistih »sumljivih« in »nevarnih«, emigranti pa pogosto predstavljajo to skupino ljudi (za takšne primere glej Drnovšek 2010). Tajni nadzor osebne komunikacije brez ustrezne sodne odobritve (torej zelo neselektiven, subjektiven, neomejen in nenadzorovan) je opredeljen kot nadzorstven pristop totalitarnih in nedemokratičnih držav, vendar ne smemo spregledati, da ga danes uporabljajo države, ki se oklicujejo za stebre demokracije.

dvojna merila EU. Medtem ko Madžarska zastruje pogoje za vstop ali le prehod revnim beguncem, je prav to ena od držav, ki je nedavno omogočila pridobitev pravice do stalnega bivanja za državljane t. i. tretjih držav (to jim pozneje omogoča lažjo pridobitev državljanstva) preko investicije in nakupa državnih obveznic v višini najmanj 300.000 €. Bogati lahko torej neposredno preletijo madžarski obrambno-nadzorni *limes* in vstopijo v EU, medtem ko tisti, ki si rešujejo življenja, ostajajo pred njim in pred vrati trdnjave EU oziroma morajo iskati alternativne poti za vstop in so odvisni od dobre volje velikih držav, ki so jih pripravljene sprejeti (trenutno Nemčija, Švedska). Opisano potrjuje tezo Mojce Vah in Marine Lukšič Hacin (2008), da pri odločanju o (ne)solidarnosti v zahodnih družbah ne gre za vprašanja rase, etničnosti ali nacionalnosti, temveč za razredno vprašanje.

LITERATURA

- Althusser, Louis (2000). *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba *Cf.
- Australian Government (2011). *Managing the Border*, <http://www.immi.gov.au/media/fact-sheets/70border.htm> (5. 6. 2015).
- Barakso, Maryann, Sabet, M. Daniel, Schaffner, Brian (2014). *Understanding Political Science Research Methods: The Challenge of Inference*. New York: Routledge.
- Bauman, Zygmunt (2008). *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich (2003). *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina.
- Benett, Colin J., Haggerty, Kevin D., Lyon, David, Steeves, Valerie (2014). *Transparent Lives: Surveillance in Canada*. Athabasca: AU Press, Athabasca University.
- Bigo, Didier (2006). *Globalized (In)Security: the Field and the Ban-opticon*, <http://www.people.fas.harvard.edu/~ces/conferences/muslims/Bigo.pdf> (2. 9. 2015).
- Bloom, Tendayi (2014). The Business of Migration Control: Delegating Migration Control Functions to Private Actors. *Global Policy* 6/2, 151–157.
- Bosworth, Mary (2008). Border Control and the Limits of the Sovereign State. *Social & Legal Studies* 17/2, 199–215.
- Bosworth, Mary, Guild, Mhairi (2008). Governing Through Migration Control: Security and Citizenship in Britain. *British Journal of Criminology* 48/6, 703–719.
- Bourdieu, Pierre (1998). *On Television and Journalism*. London: Pluto Press.
- Broeders, Dennis (2007). The New Digital Borders of Europe: EU Databases and the Surveillance of Irregular Migrants. *International Sociology* 22/1, 71–92.
- Casas-Cortes, Maribel, Cobarrubias Sebastian, Pickles John (2014). 'Good neighbours make good fences': Seahorse operations, border externalization and extra-territoriality. *European Urban and Regional Studies* 21/1, 1–21.
- Chomsky, Noam (2002). *Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda*. New York: Seven Stories Press.
- Cohen, Stanley (2002). *Folk Devils and Moral Panic: The Creation of the Mods and Rockers*. London: Routledge.
- Coste, Frédéric (2008). Report from France. *Models of Migration Regulation and Control in Europe* (ur. Jeroen Doomernik, Michael Jandl). Amsterdam: Amsterdam University Press, 63–80.
- De Giorgi, Alessandro (2010). Immigration Control, Post-Fordism, and Less Eligibility: A Materialist Critique of the Criminalization of Immigration Across Europe. *Punishment & Society* 12/2, 147–167.
- Doomernik, Jeroen, Jandl, Michael (ur.) (2008). *Models of Migration Regulation and Control in Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Drnovšek, Marjan (2010). Politična emigracija in kontrola pošte v socialistični Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands* 31, 135–151.
- Foucault, Michel (2003). *»Society Must Be Defended«: Lectures at the Collège De France, 1975–76*. New York: Picador.

- Foucault, Michel (2004). *Nadzorovanje in kaznovanje – Nastanek zapora*. Ljubljana: Krtina.
- Frontex (2015). *Eurosur*, <http://frontex.europa.eu/intelligence/eurosur> (9. 9. 2015).
- Glorius, Birgit (2008). Report from Germany. *Models of Migration Regulation and Control in Europe* (ur. Jeroen Doomernik, Michael Jandl). Amsterdam: Amsterdam University Press, 81–104.
- Gsir, Sonia (2008). Report from Belgium. *Models of Migration Regulation and Control in Europe* (ur. Jeroen Doomernik, Michael Jandl). Amsterdam: Amsterdam University Press, 45–61.
- Haggerty, Kevin D. (2006). Tear Down the Walls: On Demolishing the Panopticon. *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond* (ur. David Lyon). Cullompton: Willan, 23–45.
- Kanduč, Zoran (2007). *Subjekti in objekti (ne)formalne socialne kontrole v kontekstu postmodernih tranzicij*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Kralj, Ana (2008). Nezaželeni? Medijske in politične konstrukcije tujcev v Sloveniji. *Dve domovini / Two Homelands* 27, 169–190.
- Kelly, Mark (2004). *Racism, Nationalism and Biopolitics: Foucault's Society Must Be Defended*, <http://sydney.edu.au/contretemps/4september2004/Kelly.pdf> (7. 8. 2015).
- Mathiesen, Thomas (1997). The Viewer Society: Michel Foucault's 'Panopticon' Revisited. *Theoretical Criminology* 1/2, 215–234.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (2012). Medkulturni odnosi in socialne participacije v kontekstu migracij. *Dve domovini / Two Homelands* 36, 7–18.
- Ogura, Toshimaru (2006). Electronic Government and Surveillance-oriented Society. *Theorizing Surveillance: The Panopticon and Beyond* (ur. David Lyon). Cullompton: Willan, 270–295.
- Palm, Elin (2013). Rights That Trump: Surveillance-based Migration Governance and a Substantial Right to Mobility. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society* 11/4, 196–209.
- Pečar, Janez (1988). *Formalno nadzorstvo: Kriminološki in kriminalno politični pogledi*. Radovljica: Didakta.
- Pečar, Janez (1991). *Neformalno nadzorstvo: Kriminološki in sociološki pogledi*. Radovljica: Didakta.
- Pečar, Janez (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo: Kriminološki, kriminalno politični in sociološki pogledi*. Radovljica: Didakta.
- Policija (2015). *Mejne zadeve in tujci*, <http://www.policija.si/index.php/delovna-podroja/mejne-zadeve-in-tujci> (12. 9. 2015).
- Splichal, Slavko (2005). *Kultura javnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- The Global Database on HIV Related Travel Restrictions* (2015), <http://hivtravel.org/> (10. 9. 2015).
- Tholen, Berry (2010). The Changing Border: Developments and Risks in Border Control Management of Western Countries. *International Review of Administrative Sciences* 76/2, 259–278.
- UNESCO (2015) *Glossary of Migration Related Terms*, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant> (5. 9. 2015).
- Vah, Mojca, Lukšič Hacin, Marina (2008). Contemporary Implications of Multiculturalism Policies for European Welfare States. *Dve domovini / Two Homelands* 28, 7–21.
- Van Dijk, Teun (2005). *Racism and Discourse in Spain and Latin America*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Wacquant, Loïc (2008). *Zapori revščine*. Ljubljana: Založba *Cf.
- Završnik, Aleš (2010). Tehnično nadzorstvo vsakodnevnega življenja – postdisciplinske teoretične perspektive. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 61/2, 178–190.

SUMMARY

SOCIAL CONTROL AND INTERNATIONAL MIGRATION: AN ANALYSIS OF CONTROL FROM THE GLOBAL TO THE LOCAL LEVEL

Aleš BUČAR RUČMAN

The author analyses social control in the case of international migration and migrants. Foucault's concepts of panoptic surveillance, discipline and biopolitics are connected to Althusser's concept of repressive and ideological state apparatuses and used as a theoretical starting point for a discussion about social control of migrations. Despite changes in social control, which according to some authors led to the post-Foucauldian era of surveillance, the author argues that nowadays control still follows the basic principles of panopticism supported by complex technical machinery. The ideological apparatuses pave the way and provide the domestic political legitimacy (public support) for the repressive apparatus. The restriction of the possibility of legal entry and residence in the EU for foreigners (third country nationals) and the consequential increase in migration control has to be understood in the context of social changes determined by neoliberal ideology. This creates a paradoxical situation and causes the transformation of states into socially weak but repressive states. They are weak with respect to the social rights of residents, but repressive in the field of surveillance and stricter penal policy. One of the most clear examples of such transformation are qualitative and quantitative changes in the control of migration and migrants. Formal social control, which is increasingly accompanied by institutionalised non-state (private) control, takes place on four levels: 1) outside of the country of destination (global and regional migration control); 2) at the external borders (regional and national); 3) inside the country of destination (national and local control); and 4) in cyberspace. A key feature of the surveillance apparatus is that all these mechanisms coexist, intertwine and complement each other and in addition to formal and institutionalized non-state control include also informal social control of migrant populations.